

Priporočila za načrtovanje in izvedbo zaključnega izpita iz izdelka oziroma storitve in zagovora v vajeniški obliki izobraževanja v SPI

Priporočila so namenjena izvedbi izpita iz izdelka oziroma storitve in zagovora pri zaključnem izpitu v programih srednjega poklicnega izobraževanja (SPI), ki se izvajajo v vajeniški obliki izobraževanja. Priporočamo, da si pri načrtovanju izpita iz izdelka oziroma storitve in zagovora pomagata tudi s priročnikom *Izdelek oziroma storitev in zagovor – zaključni izpit v izobraževalnih programih nižjega in srednjega poklicnega izobraževanja, Ljubljana: CPI, 2012.*¹

Podlage za izvajanje zaključnega izpita

Zaključni izpit v programih srednjega poklicnega izobraževanja se za kandidate, ki se izobražujejo v vajeniški obliki, izvaja v skladu z:

- Zakonom o organizaciji in financiranju vzgoje in izobraževanja, (ZOFVI, Uradni list RS, št. 16/07 in dalje),
- Zakonom o poklicnem in strokovnem izobraževanju, (ZPSI-1, Uradni list RS, št. 79/06 in 68/17),
- Zakonom o vajeništvu, (ZVaj, Uradni list RS, št. 25/17),
- Pravilnikom o zaključnem izpitu (Uradni list RS, št. 56/08, 50/10 in 23/11),
- Pravilnikom o šolski dokumentaciji v srednjem izobraževanju (Uradni list RS, št. 96/99, 108/99, 97/06, 59/12 in 30/18),
- šolskimi pravili o izvajanju zaključnih izpitov oziroma šolskimi pravili o ocenjevanju znanja, ki določajo tudi pravila o izvajanju zaključnih izpitov,
- izpitnim katalogom za slovenščino,
- izpitnim katalogom za izbran izobraževalni program, na podlagi katerega se izvaja zaključni izpit iz izdelka oziroma storitve in zagovora.

Zgradba zaključnega izpita

Zaključni izpit v programih srednjega poklicnega izobraževanja obsega:

- pisni in ustni izpit iz slovenščine in
- izdelek oziroma storitev in zagovor.

Šesti člen Pravilnika o zaključnem izpitu omogoča kandidatom iz SPI, ki v zaključnem letniku pri slovenščini (italijanščini oziroma madžarščini) dosežejo oceno odlično, da so pri zaključnem izpitu oproščeni opravljanja tega izpita. Ti kandidati opravljajo le izpit iz izdelka oziroma storitve in zagovora.

¹Dostopno na <https://cpi.si/aktualno/knjiznica/gradiva/izdelek-ozioroma-storitev-in-zagovor/>

Šolska komisija za zaključni izpit (ŠK ZI)

Imenovanje in sestava šolske komisije za zaključni izpit se izvede v skladu z 11. členom Pravilnika o zaključnem izpitu. Mandat ŠK ZI traja eno leto.

ŠK ZI (predsednik je ravnatelj ali vodja izobraževanja odraslih) skrbi za zakonitost in usklajen potek zaključnih izpitov. ŠK ZI na začetku šolskega leta:

- določi kraj opravljanja izdelka oziroma storitve v dogovoru z delodajalci in pristojnimi zbornicami,
- določi šolski koledar izvedbe zaključnih izpitov v skladu z okvirnim koledarjem zaključnega izpita,
- potrdi temo, mentorja² in somentorja pri izpitu iz izdelka oziroma storitve in zagovora za posameznega kandidata ter izda sklep kandidatu.

ŠK ZI opravlja tudi druge naloge v skladu s Pravilnikom o zaključnem izpitu in šolskimi pravili.

Kraj in čas izvajanja zaključnega izpita

ŠK ZI za kandidate, ki so vključeni v vajeniško obliko izobraževanja, posebno pozornost posveti določanju kraja opravljanja izdelka oziroma storitve. Pri tem sodeluje z delodajalci in pristojno zbornico. Izdelava izdelka oziroma opravljanje storitve se praviloma izvede v prostorih podjetja, kjer kandidat opravlja praktično usposabljanje z delom, po dogovoru lahko tudi v šolskih delavnicah. Pomembno je, da so na razpolago ustrezni prostori in oprema, ki omogočajo pripravo in izdelavo izbranega izdelka oziroma izvedbo storitve.

Pisni in ustni izpit iz slovenščine, praviloma pa tudi zagovor izdelka oziroma storitve, se izvedejo v prostorih šole.

Čas izvajanja zaključnega izpita določi ŠK ZI v skladu s šolskim koledarjem in 16. členom Pravilnika o zaključnih izpiti. Priprava in izdelava izdelka oziroma izvedba storitve poteka v zaključnem letniku, po izdanem sklepu ŠK ZI o izbiri izdelka oziroma storitve in pred zagovorom. Kandidati, ki so vključeni v vajeniško obliko izobraževanja, izdelajo izdelek oziroma izvedejo storitev v času praktičnega usposabljanja z delom v podjetju.

Oblikovanje teme izdelka oziroma storitve

Teme za izdelek oziroma storitev in zagovor za zaključni izpit lahko predlagajo mentorji pri delodajalcih, učitelji in kandidati. ŠK ZI pregleda predloge in razpiše nabor tem, med katerimi kandidati izberejo eno temo.

Pri oblikovanju tem je treba upoštevati cilje izpitnega kataloga in izobraževalnega programa. Teme za izdelek oziroma storitev naj zajemajo čim več poklicnih kompetenc, ki so predvidene v izpitnem katalogu, da se lahko celovito preveri poklicna usposobljenost kandidata.

² Izraz »mentor« se v skladu z zakonodajo uporablja tako za mentorja praktičnega usposabljanja z delom v podjetjih kot mentorja pri zaključnem izpitu. V teh priporočilih tako govorimo o mentorju pri izpitu iz izdelka oziroma storitve in zagovora.

Kandidata, ki je vključen v vajeniško obliko izobraževanja, usmerjamo na izbiro takšne teme, ki bo v skladu z delovnimi in tehnološkimi postopki, ki so značilni za podjetje, kjer opravlja vajeništvo.

Sklep o izbiri izdelka oziroma storitve in zagovora za zaključni izpit

ŠK ZI za posameznega kandidata do konca januarja tekočega šolskega leta³ izda kandidatu sklep o izbiri izdelka oziroma storitve in zagovora. Sklep obsega:

- Temo izdelka oziroma storitve
Pri izbiri teme kandidat sodeluje z izbranim mentorjem in somentorjem.
- Ime mentorja in somentorja
- Kratko navodilo (dispozicijo) izdelka oziroma storitve
Dispozicija vsebuje predvidene cilje in opis izdelave izdelka oziroma izvedbe storitve.
- Ocenjevalni list z opisniki za ocenjevanje izdelka oziroma storitve
Ocenjevalni list z opisniki za ocenjevanje pripravita skupaj mentor in somentor na podlagi meril ocenjevanja znanja in poklicnih kompetenc, ki so določeni v izpitnem katalogu. Pripravljen ocenjevalni list mentor in somentor kandidatu predstavita in mu razložita, kaj se od njega pričakuje.

Mentor in somentor pri izpitu iz izdelka oziroma storitve in zagovora

Mentor pri izpitu iz izdelka oziroma storitve in zagovora je praviloma mentor pri delodajalcu, po dogovoru pa je lahko tudi učitelj v šoli. Priporočamo, da kandidat, ki je vključen v vajeniško obliko izobraževanja, poleg mentorja izbere tudi somentorja.

Izbira mentorja pri izpitu iz izdelka oziroma storitve in zagovora

Tudi kandidat, ki je vključen v vajeniško obliko izobraževanja, ima možnost izbirati mentorja pri izpitu iz izdelka oziroma storitve in zagovora med mentorjem pri delodajalcu, kjer opravlja vajeništvo in učitelji v šoli, vendar je smiselno, da kandidati izberejo tistega, ki jih spremlja skozi celotno praktično izobraževanje. To pa je v vajeniški obliki izobraževanja mentor pri delodajalcu.

Mentor

Mentor pri izpitu iz izdelka oziroma storitve in zagovora kandidata usmerja in nadzoruje njegovo delo, izdelan izdelek oziroma opravljeno storitev pa tudi oceni s pomočjo ocenjevalnega lista. Mentor poskrbi za sodelovanje s somentorjem in za komunikacijo med vsemi vključenimi v izvedbo zaključnega izpita iz izdelka oziroma storitve in zagovorom (vključno z vodstvom šole oziroma ŠK ZI, z učitelji in strokovnjaki iz podjetja). Predlagamo, da mentor pripravo izpitne naloge sistematično evidentira. Posebno pozornost naj nameni načrtovanim konzultacijam.

Somentor

³ 15. člen Pravilnika o zaključnem izpitu

Somentor naj bo učitelj iz šole, v kolikor je mentor iz podjetja ali obratno: somentor naj bo iz podjetja, če je mentor učitelj. Mentor in somentor se dogovorita, kako bosta vodila dijaka pri izpitu iz izdelka oziroma storitve in zagovora. Sodelovanje mentorja in somentorja omogoča poleg kandidatove suverene izvedbe izpita tudi ustrezno izmenjavo informacij med šolo in podjetjem, kar lahko prispeva k kakovostni izvedbi izpita iz izdelka oziroma storitve in zagovora.

Naloge mentorja in somentorja pri izpitu iz izdelka oziroma storitve in zagovora so:

- predlagata teme izdelka oziroma storitve na podlagi izpitnega kataloga,
- skupaj pripravita navodila (dispozicijo) za izvedbo izdelka oziroma opravljanje storitve,
- na osnovi poklicnih kompetenc v izpitnem katalogu določita standarde znanja in pripravita ocenjevalni list,
- vodita dokumentacijo o izpitu (zbirno mapo),
- sodelujeta s kandidatom in ga usmerjata,
- spodbujata samostojnost kandidata pri izvedbi,
- zagotavljata upoštevanje pravil o varstvu pri delu in varovanju zdravja,
- določata datume konzultacij in dajeta povratno informacijo kandidatu o napredku,
- usmerjata kandidata pri vodenju dokumentacije oziroma pisanju poročila,
- organizirata čas in kraj ocenjevanja izdelka oziroma storitve,
- skupaj ocenita izdelan izdelek oziroma izvedbo storitve,
- eden od njiju je izpraševalec na zagovoru.

Šolska izpitna komisija za zaključni izpit (ŠIK ZI)

Imenovanje in sestava šolske izpitne komisije se izvede v skladu z 12. členom Pravilnika o zaključnem izpitu.

Šolska komisija za zaključni izpit (ŠK ZI) imenuje za izvedbo zagovora šolsko izpitno komisijo za zaključni izpit (ŠIK ZI), ki ima najmanj 3 in največ 4 člane. Če je ŠIK ZI 4-članska, morata biti najmanj 2 člana iz vrst delodajalcev. Člane iz vrst delodajalcev ŠK ZI imenuje iz seznama, ki ga določi Državna komisija za zaključni izpit (DK ZI) in je objavljen na spletni strani Državnega izpitnega centra.⁴ ŠIK ZI ima tudi namestnike članov.

Šolsko izpitno komisijo za zaključni izpit sestavljajo:

- *Predsednik*
Za predsednika ŠIK ZI je imenovan eden od učiteljev šole.
- *Izpraševalec*
Izpraševalec je mentor pri zaključnem izpitu (ali somentor po dogovoru).
- *3. član ŠIK ZI*
Eden od učiteljev šole.
- *4. član ŠIK ZI*
Eden od predstavnikov delodajalcev iz seznama, ki ga določi DK ZI.

⁴ https://www.ric.si/zakljucni_izpiti/socialni_partnerji/

Za kandidata, ki je bil vključen v vajeniško obliko izobraževanja, je torej priporočljivo imenovanje 4-članske ŠIK ZI, ki ima poleg mentorja pri delodajalcu še enega člana iz vrst delodajalcev.

ŠK ZI naj bo pri imenovanju ŠIK ZI posebej pozorna na sorodstveno klavzulo.⁵

Izvedba in ocenjevanje izdelka oziroma storitve

Kandidati, ki so vključeni v vajeniško obliko izobraževanja, bodo torej izdelek oziroma storitev praviloma opravljali v podjetju.

Izdelek oziroma storitev lahko prične kandidat opravljati v zaključnem letniku, ko mu ŠK ZI izda sklep o izdelku oziroma storitvi in zagovoru (najkasneje konec januarja tekočega šolskega leta). Predviden časovni obseg priprave in izvedbe zaključnega izpita iz izdelka oziroma storitve je 50 šolskih ur.

Mentor in somentor v dogovoru s kandidatom določita čas in kraj ocenjevanja izdelka oziroma storitve in skupaj ocenita izdelan izdelek oziroma opravljeno storitev s pomočjo ocenjevalnega lista.

Zagovor in oblikovanje končne ocene

Zagovor izpita opravlja kandidat pred ŠIK ZI v rokih, ki so določeni s šolskim koledarjem. Praviloma se izvede zagovor pred ŠIK ZI v šoli, po dogovoru pa lahko tudi pri delodajalcu. Nujno je upoštevanje datumov zagovora po šolskem koledarju za zaključni izpit.

Izgled in funkcionalnost izdelka oziroma izvedbo opravljene storitve lahko kandidat pri zagovoru predstavi komisiji s pomočjo slik ali video posnetka. Fizična predstavitev izdelka na zagovoru ni nujna. Lahko pa člani ŠIK ZI pred zagovorom opravijo ogled izdelka oziroma storitve na kraju izvedbe.

ŠIK ZI lahko izvede zagovor, če so prisotni najmanj trije člani ŠIK ZI (predsednik, izpraševalec in en član).

Zagovor se izvede v skladu z izpitnim katalogom in obsega:

- Predstavitev procesa izdelave izdelka oziroma opravljanja storitve.
Obsega utemeljitev izbranega delovnega oziroma tehnološkega postopka, delovnih sredstev, uporabljenih materialov in orodij, analizo opravljenega dela ter predstavitev ukrepov za zagotavljanje varnosti pri delu in varovanja okolja.
- Odgovore na vprašanja (običajno 3) izpraševalca.
Z njimi kandidat izkaže teoretično in praktično znanje. Vprašanja so vezana izključno na izdelek oziroma storitev.

Kandidat lahko na zagovoru doseže takšno maksimalno število točk, kot je določeno v izpitnem katalogu. Končno oceno izpita iz izdelka oziroma storitve in zagovora določi ŠIK ZI na podlagi doseženih točk vseh štirih področij ocenjevanja v skladu z izpitnim katalogom, ki jih pretvori v

⁵ 12. člen Pravilnika o zaključnih izpilih

številčno oceno in z oceno seznaniti kandidata. Pri pretvorbi točk v številčno oceno ŠIK ZI upošteva predlog pretvorbe v izpitnem katalogu.

Pripravila: Boris Klančnik in Simona Knavs
(na osnovi priporočil iz leta 2019; avtorja Breda Zupanc in Darko Mali)